

УДК 378(09)

ВНЕСОК І.І. КОБИЛЯЦЬКОГО В СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Кравченко І.М., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології вищої школи
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті обґрунтовано внесок І.І. Кобиляцького в становлення і розвиток педагогіки вищої школи. Встановлено, що він одним із перших вітчизняних науковців визначив педагогіку вищої школи як науку, значно збагатив педагогічну теорію, обґрунтував необхідність розробки і введення навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи», визначив її складові частини в єдності чотирьох розділів та видав перший вітчизняний підручник з основ педагогіки вищої школи.

Ключові слова: *І.І. Кобиляцький, педагогіка вищої школи, наука, дидактика вищої школи, принципи дидактики вищої школи.*

В статье обоснован вклад И.И. Кобыляцкого в становление и развитие педагогики высшей школы. Установлено, что он одним из первых среди украинских ученых определил педагогику высшей школы как науку, значительно обогатил педагогическую теорию, обосновал необходимость разработки и введения учебной дисциплины «Педагогика высшей школы», определил ее составные в единстве четырех разделов и издал первый украинский учебник по основам педагогики высшей школы.

Ключевые слова: *И.И. Кобыляцкий, педагогика высшей школы, наука, дидактика высшей школы, принципы дидактики высшей школы.*

Kravchenko I.M. THE CONTRIBUTION OF I.I. KOBLYATSKIY IN THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF HIGHER SCHOOL PEDAGOGY

The article substantiates the contribution of I.I. Koblyatskiy in the formation and development of higher school pedagogy. It was found that he was one of the first domestic scientists who had identified the pedagogy of the higher school as a science, greatly enriched pedagogical theory. He grounded the necessity of development and introduction of the discipline „Pedagogy of higher school” and identified its components in the unity of four sections. He published the first Ukrainian textbook on the base of higher school pedagogy.

Key words: *I.I. Koblyatskiy, pedagogy of higher education, science, didactics of higher school, principles of didactics of higher school.*

Постановка проблеми. Одним із важливих джерел розвитку педагогіки вищої школи як науки є педагогічна спадщина минулого, тому до основних завдань згаданої науки належать характеристика і критичне осмислення педагогічної спадщини минулого, виявлення й використання того, що становить цінність. Виявлення у спадщині видатних педагогів провідних тенденцій, наукових ідей, узагальнення творчого досвіду навчання і виховання сприятиме визначенню шляхів оновлення освітнього процесу сучасного вищого навчального закладу. Звернення до життя й діяльності педагогів минулого допоможе вибудувати й цілісну історію розвитку, зокрема, педагогіки вищої школи, осмислити її національні особливості й досягнення, що особливо актуально в контексті євроінтеграції вищої освіти України. Важливим завданням нині стає й дослідження внеску окремих вітчизняних науковців, зокрема І.І. Кобиляцького, в розвиток педагогіки вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згадки про І.І. Кобиляцького, його окремі погляди, ідеї містять праці таких

авторів, як: Е.В. Булова, І.М. Гапійчук, О.І. Герасимова, І.П. Дроздова, О.Б. Кафарська, Л.В. Кічук, М.С. Корець, Л.М. Макар, О.П. Муковіз, І.І. Облес, С.В. Совгіра, О.М. Спірін та ін. Однак цілісне дослідження його педагогічної спадщини відсутнє, а також не розкритим залишається внесок науковця в становлення і розвиток педагогіки вищої школи.

Постановка завдання. З огляду на вищезазначене завданням статті є обґрунтування внеску І.І. Кобиляцького у становлення і розвиток педагогіки вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іван Іванович Кобиляцький (08(21).01.1907 р. с. Кулябівка Новомосковського району, нині Дніпропетровська обл., Україна – 16.09.1996 р., м. Херсон, Україна) [1; 4] – відомий вітчизняний педагог, науковець, управлінець. У 1935 р. закінчив Московський комуністичний інститут імені Н.К. Крупської, після цього певний час учителював. У період 1939–1941 та 1943–1944 рр. працював проректором із навчальної роботи Карагандинського учительського інституту (Казахстан). У період 1945–1953

рр. був ректором Черкаського педагогічного інституту. У 1953 р. І.І. Кобиляцький захистив кандидатську дисертацію. У 1954–1955 рр. був проректором із навчальної роботи і завідувачем кафедри педагогіки Миколаївського педагогічного інституту, а в період 1955–1966 рр. – Чернівецького університету. У 1959 р. йому було присвоєно звання доцента. З 1966 р. по 1985 р. Іван Іванович працював завідувачем кафедри педагогіки Одеського університету, а з 1985 р. по 1986 р. – її професором-консультантом [1; 4]. Саме період роботи в Одеському університеті виявився найбільш плідним. За вагому наукову діяльність І.І. Кобиляцькому у 1977 р. було присвоєно звання професора. А в 1978 р. вийшов друком його посібник «Основи педагогіки вищої школи», що став першим вітчизняним і на довгі роки основним підручником для студентів, аспірантів, викладачів, які цікавилися проблемами викладання у вищих навчальних закладах. Варто зауважити, що цей посібник був перевиданий у Китайській Народній Республіці, а ім'я вченого занесено до енциклопедії цієї країни [3; 4]. З 1986 р. по 1996 р. Іван Іванович працював на посаді професора кафедри педагогіки Херсонського педагогічного інституту [1] та керував науковою роботою психолого-педагогічного комплексу, створеного при виші [4]. Варто зауважити, що саме за ініціативи і підтримки І.І. Кобиляцького при Херсонському педінституті у 1992 р. була відкрита експериментальна школа – «Навчально-виховний комплекс «Школа гуманітарної праці», що стала першою подібною школою в Україні [8].

За своє життя Іван Іванович опублікував 397 наукових робіт з актуальних педагогічних проблем та підготував 52 кандидата педагогічних наук [4].

І.І. Кобиляцький одним із перших серед вітчизняних науковців почав ґрунтовно досліджувати проблеми педагогіки вищої школи. Вагомими працями вченого, в яких розкриваються важливі питання даної науки, стали такі: «Методи навчально-виховної роботи у вищій школі» (монографія) (1970), «Дидактичні основи навчального процесу у вищій школі (тексти лекцій)» (1972), «Науково-педагогічні основи виховної роботи у вищій школі (тексти лекцій)» (1974), «Методи навчання і формування спеціаліста у вищій школі. Педагогічні рекомендації викладачам вишів» (1975), «Основи педагогіки вищої школи» (підручник) (1978) тощо.

Вчений звернув увагу на те, що навчальний і виховний процес у вищій школі, формування фахівця вищої кваліфікації мають свої закономірності й вимагають науко-

во-педагогічного обґрунтування, а чітко визначеної науки про підготовку і формування такого фахівця у вищій школі немає [5, с. 3]. Однією з причин того, що педагогіка вищої школи як галузь наукових знань довго не визнавалась, з його точки зору, є поширена на той час думка про те, що навчання і виховання студента справа легка і зрозуміла, що потрібно лише більше вимогливості і контролю і що цим вичерпується уся педагогіка вищої школи [7, с. 4]. І.І. Кобиляцький доходить висновку про те, що лише з другої половини 1960-х рр. розпочинаються систематичні і планові дослідження в цій науковій галузі, проте вже станом на 1970 р. накопичено достатньо емпіричних і теоретичних даних, необхідних для оформлення педагогіки вищої школи як окремої науки, що виникає нагальна потреба в обґрунтуванні і розробці однойменного навчального курсу [5, с. 3] заради того, щоб відставання педагогічної науки від вимог практики, що все збільшуються і збільшуються, було подолане у найкоротші терміни [7, с. 14].

Нову наукову галузь обґрунтував як науку про підготовку і виховання фахівця вищої кваліфікації [5, с. 5], водночас указував, що вона не є відокремленою гілкою науки і розвивається на спільній методологічній основі із загальною педагогікою [7, с. 8]. Таким чином, І.І. Кобиляцький хотів показати тісний взаємозв'язок педагогіки вищої школи із загальною педагогікою, що вона є дочірньою наукою, похідною від загальної педагогіки, має спільну основу і водночас свою специфіку та предмет.

Варто зауважити, що І.І. Кобиляцьким здійснено спробу узагальнення і систематизації основних праць із педагогіки вищої школи, а також дослідження її розвитку, починаючи з ХІХ ст. Ученим було визначено для становлення педагогіки вищої школи, як науки, два шляхи: 1) узагальнення багатого науково-педагогічного досвіду вишів, кафедр, окремих учених-педагогів і студентських колективів; 2) широке запровадження педагогічних експериментів у вишах усіх основних профілів [7, с. 285].

Науковець виокремив чотири розділи педагогіки вищої школи: 1) загальні питання вищої школи; 2) дидактика вищої школи; 3) теорія і методи виховання; 4) керівництво навчально-виховною і науковою діяльністю [5, с. 4].

І.І. Кобиляцький досліджував проблеми дидактики вищої школи, дав визначення цьому поняттю як науці про сутність і закономірні особливості навчання, про зміст освіти, організацію навчального процесу та методи викладання і навчання у виші; як теорії освіти і навчання спеціаліста [6, с. 17].

Вчений сформулював її основні завдання: 1) вивчення сутності навчального процесу у виші та його закономірностей; 2) розробка і вдосконалення змісту навчання (освіти) спеціаліста; 3) наукове обґрунтування організації навчального процесу, розробка і вдосконалення системи методів викладання і учіння студентів, контролю знань [6, с. 15–17].

Важливим досягненням Івана Івановича стало обґрунтування відмінностей навчального процесу у вищій школі від навчального процесу у середній загальноосвітній школі. Зокрема, ним було виділено чотири специфічні особливості вишівського навчального процесу: 1) у вищій школі вивчають науку в її розвитку, а не шкільний предмет; 2) єдність навчання і науки; 3) висока активність самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів та її тісний зв'язок із науково-дослідною роботою; 4) ідея професіоналізму має пронизувати викладання усіх предметів – фундаментальних, спеціальних, загальноосвітніх, оскільки у виші формується спеціаліст не лише для виконання технічних функцій, а й як організатор і вихователь, як суспільний діяч. І усі ці якості радив розглядати як професійні [6, с. 14; 7, с. 28–30]. Саме ці особливості навчального процесу у ВНЗ повторюються у всіх сучасних підручниках із педагогіки вищої школи.

Особливого значення І.І. Кобиляцький надавав обґрунтуванню принципів навчання. Вважав, що не можна автоматично переносити положення шкільної дидактики в дидактику вищої школи, не можна підлаштовувати шкільні принципи дидактики до умов навчання у вищій школі [6, с. 14–15].

Під принципом навчання І.І. Кобиляцький розумів сформульовану у стислому вигляді дидактичну вимогу для викладача, зумовлену відповідною закономірною особливістю. Він вважав, що принципи дидактики мають загальний характер, слугують основою для розробки і дидактичного обґрунтування як загальних методів навчання, так і часткових дидактик [6, с. 50].

Перший варіант принципів науковцем був оприлюднений у 1967 р. Зокрема, це: 1) науковість і опора на сучасні досягнення науки і техніки в підготовці фахівця; 2) наукова діяльність кафедри і викладача як умова підготовки творчого спеціаліста; 3) посилення наукової діяльності студентів як засіб підготовки творчого фахівця; 4) опора на творчу активність студентів у навчальному процесі; 5) навчання і наукова діяльність як основне джерело формування ідеології спеціаліста; 6) єдність теоретичної і практичної підготовки фахівця; 7) систематичність і послідовність у навчальній роботі студента; 8) опора на наочність і демон-

страцію в навчальному процесі; 9) врахування вікових та соціальних особливостей студентів [6, с. 52]. Отже, це були перші дев'ять принципів навчання у вищій школі.

Зауважимо, що в 1968 р. російським ученим С.І. Зінов'євим було видано монографію «Навчальний процес у радянській вищій школі» (1968), в якій автор також спробував сформулювати принципи дидактики вищої школи, зазначаючи, що деякі їх назви збігаються з назвами принципів шкільної дидактики, хоча докорінним чином будуть від них відрізнятися за змістом, зокрема, це: 1) принцип науковості і марксистсько-ленінської ідеології; 2) принцип зв'язку теорії з практикою, практичного досвіду з наукою; 3) принцип послідовності і систематичності в підготовці спеціаліста; 4) принцип свідомості, активності і самостійності студентів у навчанні; 5) принцип поєднання індивідуального пошуку знань з навчальною роботою в колективі; 6) принцип поєднання абстрактності мислення з наочністю у викладанні; 7) принцип міцності засвоєння знань; 8) принцип доступності наукових знань [2, с. 6].

Як ми бачимо, деякі принципи, сформульовані С.І. Зінов'євим, збігаються з принципами, виокремленими І.І. Кобиляцьким, зокрема, це принципи науковості, єдності теорії і практики, послідовності і систематичності, наочності. Це є свідченням відпрацювання в науковому співтоваристві єдиних підходів до розгляду навчального процесу у вищій школі, виокремлення його спільних, специфічних особливостей. Проте, як зазначає сам І.І. Кобиляцький, він не погоджується з двома останніми принципами – міцності і доступності, виокремленими С.І. Зінов'євим, оскільки вважає їх суто принципами шкільної дидактики [6, с. 52]. Водночас, конкретніше і обґрунтованіше, враховуючи деякі положення С.І. Зінов'єва, викладає принципи дидактики вищої школи у таких працях: статтях «Особливості навчального процесу у вищій школі» (1968), «Навчальний процес у вищій школі» (1970), «Принципи дидактики вищої школи» (1971), монографіях «Методи-навчально-виховної роботи у вищій школі» (1970), «Дидактичні основи навчального процесу в вищій школі» (1972) та навчальному посібнику «Основи педагогіки вищої школи» (1978).

Після їх доопрацювання І.І. Кобиляцьким вони мали таке формулювання: 1) науковість і комуністична ідейність у навчанні студентів як обов'язкова умова підготовки сучасного спеціаліста; 2) єдність наукової та навчальної діяльності вченого-викладача як невід'ємна риса навчального процесу вишу і важлива передумова ефективної підготовки творчого фахівця (або вченим у деяких інших дже-

релак цей принцип був сформульований як єдність наукової і навчальної діяльності кафедр); 3) залучення студентів до посиленої дослідницької діяльності як ще одна умова формування творчого фахівця; 4) сприяння творчій активності та самостійності студентів у навчальному процесі вишу як один з ефективних шляхів підготовки діяльного і здатного до творчого мислення фахівця; 5) навчальний процес і наукова діяльність як важливе джерело і діяльний засіб всебічного формування спеціаліста у вищій школі; 6) забезпечення оптимальної єдності теоретичної і практичної підготовки – важлива умова формування діяльного спеціаліста; 7) забезпечення систематичності та послідовності у загальній структурі навчального процесу як одна з умов ефективності занять у вищій школі; 8) науково регульована єдність абстракцій і наочності в навчальному процесі вишу як важлива передумова підвищення ефективності навчання; 9) врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів як ефективна передумова ефективного здійснення навчально-виховного процесу у виші [5, с. 5; 7, с. 52–63].

Варто зауважити, що сам І.І. Кобиляцький зазначав, що немає необхідності сперечатися, скільки має бути принципів. Кількість дидактичних принципів може збільшуватися в разі вияву нових закономірних особливостей навчального процесу і постановки нових завдань перед вищою школою [6, с. 48]. Саме цим ми можемо пояснити виокремлення ним першого принципу – принципу комуністичної ідейності в навчанні студентів, а також побачити тут вплив ідей С.І. Зінов'єва, зокрема, сформульованого ним принципу науковості і марксистсько-ленінської ідеології.

Слід підкреслити, що І.І. Кобиляцький не намагався принципи дидактики вищої школи протиставити принципам шкільної дидактики. Він вказував, що в основі і перших, і других є спільне. Водночас у кожному з них відбивається специфічне [7, с. 63].

Вагомий внесок І.І. Кобиляцьким було зроблено в обґрунтування методів навчання у вищій школі. Зокрема, вченим було підкреслено суттєву різницю між методами навчання в загальноосвітній та вищій школі. Педагог стверджував, що вузівські методи навчання є не простим засобом передачі та осмислення знань, а методами проникнення у процес розвитку науки, розкриття її методологічних основ. А тому, на думку вченого, методи навчання у вищій школі часто виступають як методи науки [7, с. 78]. І.І. Кобиляцький був переконаний, що методи навчання у вищій школі є не лише засобом передачі й засвоєння

знань, але й формами організації занять, а тому ототожнював методи навчання з формами організації навчання. І.І. Кобиляцький розробив й авторську класифікацію методів навчання, за якою виокремив три групи методів: 1) методи, що забезпечують передачу, сприйняття і засвоєння знань та формування суджень (лекції, самостійна робота студента, спостереження, консультування, інструктаж, сприйняття теле- та радіопередач, програмованого матеріалу); 2) методи застосування й закріплення знань, відпрацювання умінь і навичок, поглиблення суджень (семінарські та практичні заняття, лабораторні роботи, виконання контрольних завдань, заняття в кабінеті програмованого навчання, робота на виробництві, в школі та інших місцях проведення навчальних та виробничих практик); 3) методи обліку знань, сформованості суджень і професійної підготовки студентів (поточне вивчення навчальної діяльності студентів, колоквиуми, співбесіда на консультаціях, оцінювання курсових робіт, методи заключного обліку, семестрові екзамени та заліки, захист дипломних робіт та проектів) [7, с. 8–83]. І.І. Кобиляцький вважав, що такий поділ методів навчання відповідає логіці навчального процесу у вищій школі.

З нашої точки зору, у питанні методів навчання у виші найбільшим досягненням ученого стало визначення ефективності методів. Іван Іванович вважав, що вдосконалення методів навчання не пов'язано з часом їх виникнення, що усунення «старих» методів і заміна їх «новими» не вирішить проблему, що тут потрібно розробляти критерії ефективності методів навчання. І І.І. Кобиляцький вважав, що педагогічна ефективність будь-якого методу навчання визначається не сумою переданих студентам знань, а ступенем і характером впливу на свідомість і почуття студента; рівнем їх інтелектуальної творчої активності, а не простим сприйняттям і запам'ятовуванням фактажу і теоретичних положень лекції [7, с. 76–77].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, нами було здійснено спробу обґрунтування внеску І.І. Кобиляцького у становлення і розвиток педагогіки вищої школи. Встановлено, що він одним із перших вітчизняних науковців визначив педагогіку вищої школи як науку про підготовку і виховання фахівця вищої кваліфікації; довів необхідність і доцільність її існування, вказав на необхідність розробки і впровадження одноїменного навчального курсу. Вчений розробив структуру педагогіки вищої школи в єдності чотирьох розділів: 1) загальні питання вищої школи; 2) дидактика вищої школи;

3) теорія і методи виховання; 4) керівництво навчально-виховною і науковою діяльністю. І.І. Кобиляцький видав перший вітчизняний посібник «Основи педагогіки вищої школи» (1978). Науковцем значно збагачено педагогічну теорію, виділено особливості процесу навчання у вищій школі, його закономірності і розроблено принципи дидактики вищої школи, обґрунтовано систему методів навчання у вищій школі.

Стаття не вичерпує усіх питань проблеми. Зокрема, подальшого дослідження потребує вивчення внеску І.І. Кобиляцького в теорію виховання у вищій школі та підготовку майбутнього викладача, актуалізація провідних ідей і досвіду вченого в сучасних умовах реформування вітчизняної вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=8873.

2. Зиновьев С.И. Учебный процесс в советской высшей школе / С.И. Зиновьев. – М. : Высшая школа, 1968. – 357 с.

3. Історія кафедри педагогіки Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/rgf/pedag/history>.

4. Історія кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту Херсонського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kspu.edu/About/GeneralChair/ChairPedagPsychology/History.aspx>.

5. Кобиляцький І.І. Методи навчально-виховної роботи у вищій школі : [монографія] / І.І. Кобиляцький. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1970. – 200 с.

6. Кобыляцкий И.И. Дидактические основы учебного процесса в высшей школе (Тексты лекций) / И.И. Кобыляцкий. – О. : [б/и], 1972. – 124 с.

7. Кобыляцкий И.И. Основы педагогики высшей школы / И.И. Кобыляцкий. – К.-О. : Вища школа, 1978. – 287 с.

8. Учебно-воспитательный комплекс «Школа гуманитарного труда». История ШГТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sgt.ks.ua>.

УДК 378.147

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕХНІКИ СПРИНТЕРСЬКОГО БІГУ НА 200 МЕТРІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЇЇ ПРОБІГАННЯ

Лайчук А.М., викладач

Житомирський державний університет імені Івана Франка

У запропонованій статті розглянуто питання про особливості спринтерсько-легкоатлетичної дистанції 200 м на різних етапах її пробігання, що в подальшому сприятиме поліпшенню результатів.

Ключові слова: біг, етап, спортивні змагання, спринт.

В предложенной статье рассмотрен вопрос об особенностях спринтерско-легкоатлетической дистанции 200 м на разных этапах ее пробега, что в дальнейшем будет способствовать улучшению результатов.

Ключевые слова: бег, этап, спортивные соревнования, спринт.

Laichuk A.N. HISTORICAL ASPECT OF FEATURES OF TECHNIQUE OF SPURTER AT RUN ON 200 METERS ON THE DIFFERENT STAGES OF HER RUN

In the offered article a question is considered about the features of sprinter-track-and-field distance of 200 m on the different stages of her run that will assist the improvement of results in future.

Key words: run, stage, sporting competitions, sprint.

Постановка проблеми. Біг – одне із найпопулярніших занять у світі. Заняття цим видом спорту є важливим засобом фізичного виховання, займають одне з перших місць за своїм характером рухових дій. Біг на короткі дистанції є найдавнішим видом легкоатлетичних вправ, що входять у сучасну легку атлетику. Ще на античних олімпіадах атлети змагалися з бігу на один стадій (192,27 м). У наш час біг на короткі

дистанції в змаганнях став проводитиметься вперше в Англії.

В останнє двадцятиліття наука про спорт, зокрема теорія й методика бігу, почала розвиватися все швидше. Якщо вона в основному займала пояснювальну функцію й мало допомагала практиці, то зараз її роль суттєво змінилася. Спортивні змагання – це не є просто індивідуальні поєдинки, а й змагання команд, це передусім